

В. С. Білоус
(Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)

Інформаційна культура та культура читання як складова професіоналізму сучасного бібліотекаря

XXI століття — «епоха інформації і наукових знань», «ера інформатизації».

Ми живемо в цікаві часи, часи перемін, вивчаємо нові технології, впроваджуємо їх в бібліотечні процеси. В житті бібліотек відбуваються справді революційні зміни: автоматизація та комп'ютеризація бібліотечних технологічних процесів, впровадження новітніх технологій. Не встигли засвоїти один процес, вивчити новий термін, з'являються нові: штрих-кодування, автоматизована книговидача, ретроконверсія фонду, поцифрування, онлайн-бібліотечний сервіс, реінжиніринг, віджет. В термінології бібліотекаря, якого вже називають «інформаційним працівником» все частіше зустрічаються слова Інтернет, сервер, портал, хост, сайт, файл, загрузити, скачати, конвертувати.

Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, бібліотекам необхідно освоювати і застосовувати сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій.

Сьогодні від інформації, її оперативного надходження та використання залежить якість життя. Люди думають та діють в залежності від того, якою інформацією вони володіють. Визначальними факторами інформаційного суспільства є освіта та наука.

Інформація все частіше визначається як основний ресурс майбутнього, але повністю використовувати його зможуть тільки ті члени суспільства, які мають необхідні знання і підготовку до навігації в інформаційному просторі, хто володіє відповідною інформаційною культурою.

"Інформаційна культура" – поняття багатогранне, це – рівень знань, який дозволяє людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, приймати участь в його формуванні і сприяти інформаційній взаємодії, вміння пошуку і освоєння інформації, що зафіксована на різних носіях. Інформаційна культура особистості – умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві.

Основою інформаційної культури особи є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, а головне — досконале вміння орієнтуватися в безмежному сучасному світі інформації.

Наразі формується особлива інформаційна культура суспільства, яка спирається на масове залучення до найсучасніших засобів інформації, до нових інформаційних технологій.

Останні роки велика увага приділяється інформаційній підготовці особи, яка зводиться не лише навчання основ бібліотечно-бібліографічних знань та прийомам раціональної роботи з книгою, а й навчання алгоритмам інформаційного пошуку, ліквідації комп'ютерної безграмотності, засвоєнню гіпертекстових, мультимедійних та інших інформаційно-комунікаційних технологій.

Особливе місце у формуванні інформаційної культури належить навчальному закладу та бібліотеці. Саме бібліотека стає координаційним центром з виховання інформаційної грамотності особистості.

Бібліотека як інформаційно-діловий центр вищого навчального закладу забезпечує доступ до знань у процесі освіти. Студенти і викладачі ВНЗ часто виявляються безпорадними при вирішенні типових інформаційних завдань: не орієнтуються у структурі бібліотечних каталогів і картотек, не подають їхніх специфічних особливостей при пошуку інформації, не можуть грамотно сформулювати запит і намітити найраціональніший шлях пошуку, із маси інформації відібрати потрібну, зіставити, проаналізувати, грамотно оформити результати.

Інформаційно-бібліографічна грамотність користувачів невисока, рідко використовуються основні фахові часописи, видання галузевих інформаційних центрів, дослідницьких установ, не звертаються до бібліографічних посібників, галузевих енциклопедій, довідників, термінологічних словників, недостатньо використовуються електронні інформаційні ресурси, адже знання в галузі інформаційного самообслуговування - запорука успішного навчання, фахової діяльності, самоосвіти протягом усього життя.

Таким чином, і для освітніх установ, і для самих бібліотек організація інформаційного навчання та підвищення інформаційної культури особистості є першочерговим завданням, а самі викладачі і бібліотекарі є ключовими фігурами, від яких залежить можливість реального підвищення рівня інформаційної культури студентської молоді.

Сучасний бібліотекар повинен навчати, знати і бути носієм не тільки традиційної бібліотечно-бібліографічної культури, а й володіти сукупністю інформаційних знань, навичками інформаційних технологій. Крім того, обов'язковим є володіння спеціальними психолого-педагогічними знаннями та

навичками, які необхідні для проведення занять з основ інформаційної культури.

Працівниками бібліотеки читають курс «Основи інформаційної культури майбутнього вчителя», який складається з чотирьох лекційних та шести практичних годин. Програма курсу, яку затверджено вченою радою університету, складена відповідно до навчального плану і призначена для студентів усіх перших курсів. Науковцями та директором бібліотеки видано навчально-методичний посібник «Основи інформаційної культури майбутнього вчителя». Бібліотекарі взяли на себе місію формування інформаційної культури користувачів. Ми навчаємо студентів як користуватися бібліотечно-бібліографічними, інформаційними ресурсами та постійно навчаємося і самі: формуємо свою інформаційну культуру, підвищуємо професійний рівень.

На часі є актуальним підвищення інформаційної, комп'ютерної культури не лише користувачів бібліотеки, а й самих бібліотекарів. Для бібліотекаря важливим є вміння правильно оцінювати одержану інформацію, використовувати її, зберігати й переробляти, при необхідності передавати для колективного користування, створювати нову інформацію на якісно новому рівні.

Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації, соціального інституту зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, вимагає систематичного вивчення нових технологій.

Кардинальні зміни відбуваються і в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету. Бібліотека змістовно змінює напрями своєї діяльності. Лише з 2004 р. розпочалася комп'ютеризація бібліотечних процесів. До бібліотеки було передано фізико-математичним факультетом три старих комп'ютери, придбано АБІС ІРБІС, створено відділ комп'ютеризації. Бібліотекарі подолали психологічний бар'єр із впровадження комп'ютерної техніки, засвоєння автоматизованих робочих місць.

Наразі створено електронну бібліотеку, яка нараховує понад 300 мультимедійних видань, понад 500 повнотекстових видань, ЕК становить 10 БД (більше 105 тис. записів).

Велика увага приділяється веденню WEB-сайту бібліотеки, який є складовою частиною сайту Вінницького державного педагогічного університету. Бібліотечний Web-сайт в Інтернеті є віртуальним обличчям бібліотеки, що надає загальні відомості про бібліотеку, доступ до електронного каталогу.

У 2007 р. створено електронну залу з підключенням до локальної бібліотечної мережі, університетської та Інтернет на 38 АРМ. Для працівників бібліотеки – 15 АРМ. Всього комп'ютерний парк бібліотеки становить 53 ПК. В штаті бібліотеки три інженери, які чудово засвоїли бібліотечні технології і є лоцманами в автоматизації бібліотечних процесів. На базі навчальної

лабораторії для працівників бібліотеки проводиться навчання з комп'ютерної грамотності.

Персонал бібліотеки вивчає досвід інших бібліотек, самостійно розробляє технологічні інструкції, впроваджує нову технологію в роботу бібліотеки, набуває навички кваліфікованого консультування з використання електронних ресурсів в локальній мережі та мережі Інтернет, використання документів на машиночитаних носіях інформації. Саме від їх підготовки і кваліфікації залежатиме успіх роботи в нових інформаційних умовах. Все це зумовлює необхідність постійного самовдосконалення. Кажучи словами російського бібліотекознавця Е. Сукіасяна: «Робити з себе бібліотекаря можна все життя».

Життя вимагає від сучасного бібліотекаря, інформаційного працівника нових додаткових професійних навичок:

- вища або середня спеціальна освіта;
- навички роботи з комп'ютером на рівні користувача;
- володіння основними комп'ютерними програмами;
- знання англійської мови;
- знання фонду, оперативне задоволення інформаційних запитів користувачів;
- навички в роботі з обладнанням та технічними засобами.

Бібліотекарі педуніверситету працюють над підвищенням інформаційної культури, постійно підвищують свою кваліфікацію, що включає наступні складові:

- щоденне самостійне ознайомлення з фаховою методичною літературою;
- щомісячні заняття у відділах з питань організації технологічних процесів, фахових питань;
- участь у заняттях університету культури «Книга і суспільство» для працівників обласних наукових і соціальних бібліотек м. Вінниці;
- участь у заняттях школи професійної майстерності, які проводить методичне об'єднання бібліотек ВНЗ м. Вінниці;
- участь у семінарах, регіональних, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях, нарадах бібліотек ВНЗ;
- стажування новопризначених працівників.

Бібліотека має великий досвід у галузі традиційного пошуку й набуває досвіду одержання необхідних даних із зовнішніх джерел.

Поява комп'ютерних інформаційно-пошукових систем у бібліотеці вимагає розвиток спеціалізованих навичок: розуміння представлення інформації в базах, уміння вибирати область пошуку, використання ключових слів.

Використання Інтернет-технологій відкрило нові можливості у віртуальному обміні документами, доступі до світових електронних ресурсів, віртуальної інформації. Працівники бібліотеки проводять пошук релевантної інформації в ЕК та базах даних бібліотек не лише України. Мережа Інтернет

поєднує в собі переваги оперативної доставки інформації до споживачів, надає значні обсяги різноманітної інформації, використовується бібліотеками як альтернативний канал отримання інформації.

Структуруючи Інтернет ресурси бібліотека виступає у ролі інформаційного посередника, навігатора у морі інформації, допомагаючи користувачеві знаходити якісні, релевантні інформаційні ресурси.

Ключовим фактом використання інформації бібліотекарем при підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів, створення реферативних і повнотекстових баз даних є кваліфікація працівників, адже від їх рівня кваліфікації залежить якість опрацювання інформаційних ресурсів.

Компонентами формування інформаційної культури є бібліотечно-бібліографічні знання, культура читання, комп'ютерна грамотність.

На деяких етапах впровадження інноваційних технологій бібліотечні працівники відчувають недостатній досвід, дефіцит часу для підвищення кваліфікації, відсутність необхідної методичної літератури. З'явилася необхідність говорити не лише про бібліотечно-бібліографічну грамотність, а про культуру читання, знання, уміння та навички, необхідні бібліотекарю. Інформаційна забезпеченість фахівця стає фактором його професійного рівня. Велике значення у становленні фахівця відіграє професійне читання – неодмінна умова виробничої та наукової кваліфікації. Коло читання багатьох бібліотекарів обмежене, в основному, вітчизняною періодикою.

Розвитку та збагачення інформаційної культури та культури читання працівників вимагає від бібліотечних працівників відповідного інформаційного та методичного забезпечення і певного часу цілеспрямованої переорієнтації бібліотекарів, підвищення рівня інформаційної культури.

На жаль, загальна проблема з фінансуванням на комплектування фонду впливає і на придбання фахової літератури, закупівля якої майже не відбувається. Фонд бібліотечнознавчої літератури бібліотеки педуніверситету акумулюється у бібліографічно-інформаційному відділі. Фонд містить документи з питань теорії, методики та практики бібліотечної справи, бібліографії, науково-інформаційної діяльності. Значну методичну допомогу відчувають працівники нашої бібліотеки від ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, НБ України ім. В.І.Вернадського, НБ імені М. Максимовича КНУ ім. Т. Г. Шевченка, методичного об'єднання бібліотек ВНЗ м. Вінниці.

До книгозбірні надходять методично-рекомендаційні матеріали, документи з фахових бібліотечнознавчих питань від НДПБ імені В.О. Сухомлинського, НБ імені В.І. Вернадського, матеріали науково-практичних конференцій.

Бібліотека передплачує фахові періодичні видання «Бібліотечний форум України», «Бібліотечний вісник», «Бібліотечна планета», «Научные и технические библиотеки», які постійно переглядаються працівниками бібліотеки та використовуються в роботі, у підготовці до занять з підвищення кваліфікації. Періодичні видання заповнюють прогалини у фаховій освіті бібліотекарів. Фахівцями бібліотеки проводяться бібліографічні огляди з

питань бібліографії та бібліотекознавства «Сторінками фахових видань», «Бібліотечна етика» та ін.

Сучасному бібліотекарю доводиться засвоювати й оцінювати значний масив інформації, володіти особливою культурою читання, яка передбачає певну систему роботи з книгою. Бібліотекар повинен швидко читати, володіти методами бібліографічного ознайомлення з документами.

Самостійна робота з різними джерелами інформації позитивно впливає на культурний потенціал бібліотекаря та вимагає певного рівня інформаційної культури. Тому важливо самостійно одержувати знання, формувати уміння її ефективного збору, систематизації та обміну з іншими працівниками.

Без глибокого і різнобічного оволодіння обсягами і потоками інформації, які постійно зростають, неможливо існувати та орієнтуватися в інформаційному просторі. Саме цим визначається роль і значення виховання інформаційної культури особистості бібліотекаря та діяльність бібліотек у цьому напрямку.

Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів необхідно підвищувати інформаційну культуру, культуру читання, освоювати і застосовувати сучасні інформаційні, комунікативні та мультимедійні технології.

На часі активно впроваджуються та популяризуються бібліотечно-інформаційні ресурси, створюються нові масиви власних електронних продуктів, використовується широкий спектр лінгвістичних технологій інформаційного пошуку та забезпечення оперативного доступу до інформації.

Все це має знати і вміти сучасний бібліотекар, а нові технології вимагають від нас відповідних знань, високої інформаційної культури.

Від готовності бібліотечних фахівців до інновацій залежить не тільки ефективність бібліотечно-інформаційного обслуговування, а і престиж професії сучасного науково-інформаційного фахівця, його соціальний статус.

Література

1. Алешин, Л.И. Культура информации в информационном обществе: постановка проблемы / Л.И. Алешин // Информационная культура: Процессы теоретического осмысления : сб. ст.- Краснодар, 2001. – С. 87- 101.
2. Гуревич, Р. С. Формування інформаційної культури педагога в контексті неперервної освіти / Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць, Д. І. Коломієць // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр.; Ч. I. – К., 2001. – С. 276 – 281.
3. Жилки, В. В. Понятие информационной субкультуры / В. В. Жилкин // Информатика и образование. – 2005. - № 2. – С. 106.
4. Каракозов, С. Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С. Д. Каракозов // Педагогическая информатика. – 200. - № 2. – С.41 – 54.
5. Матвієнко, О. В. Інформаційна культура особистості : освітньо-виховний контекст : навч.-метод. посібник / О. В. Матвієнко. – К. : Ун -т економіки та права «Крок», 2006. – 116 с.
6. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 8 / НАН України. Нац. б-ка України імені В.І.

Вернадського.- К. : НБУВ, 2002. – 512 с. 7. Пантюхова, Т. В. Читательская культура в обществе коммуникации / Т. В. Пантюхова // Библиотековедение. – 2008.- № 3. – С. 61 – 64. 8. Пархоменко, О. В. Інформаційно-знаннєве суспільство: проблеми перенавчання персоналу / О. В. Пархоменко // НТІ. – 2008. – № 2. – С. 6 - 8. 9. Свобода, А. Бібліотеки інформаційного суспільства : ціннісні орієнтири діяльності / А. Свобода // Бібліотечний вісник. – 2008. - № 6. – С. 29 – 33. 10. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор, Г.А. Стародубова. – М. : Школ. б-ка, 2002. - 288 с. 11. Шрайберг, Я. Л. Роль библиотек в обеспечении доступа к информации и знаниям в информационном веке / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн.. б-ки. – 2008. - № 1. – С. 7 – 44.

м. Севастополь, 19-21 травня 2009 р.
міжнародна науково-практична конференція
«Діяльність бібліотек ВНЗ у світлі модернізації вищої освіти»